

№ 33 (530)
Верасень 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

Школьны музей:
археалагічныя знаходкі
з ваколіцаў Талькі –
стар. 3

Год 1514-ы: вялікая бітва
гетмана К. Астрожскага –
стар. 4

Афіцыйна: Канцэпцыя
фестывалю фальклорнага
мастацтва «Берагіня» –
стар. 5-6

Сёлета Дзень беларускага пісьменства сустракае Заслаўе

Фрагмент працы Галіны Бараноўскай,
прысвечанай Заслаўю

На тым тыдні...

✓ 27 жніўня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэс-канферэнцыя, прымеркаваная да перавыдання Тураўскага Евангелля.

рэднім навучальным установам, айт-чынным і замежным установам навукі, культуры і адукацыі. У прэс-канферэнцыі ўзялі ўдзел дырэктар НББ Раман Матульскі, адказны рэдактар факсімільнага выдання Аляксандр Суша, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі Пётр Лысенка і член Выдавецкага савета Беларускай праваслаўнай царквы святар Аляксей Хацееў.

✓ 27 жніўня ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адбылося адкрыццё праекта «Архіў сведкі вайны», дзе выкарыстаныя фатаграфіі часоў Першай сусветнай вайны. На аснове ар-

Як вядома, напісанае ў XI ст. Тураўскае Евангелле – самы старажытны помнік кніжнай культуры, створаны на тэрыторыі сучаснай Беларусі. Рукапіс быў знойдзены ў 1865 г., цяпер ён захоўваецца ў Бібліятэцы Акадэміі навук Літвы імя Урублеўскіх.

Перавыданне Тураўскага Евангелля было прымеркаванае да Дня ведаў, Дня беларускага пісьменства і Дня бібліятэк. Факсімільныя копіі рукапісу надрукаваныя накладам 500 асобнікаў з захаваннем усіх асаблівасцяў арыгінала, у суправаджэнні гістарычных і кнігазнаўчых даследаванняў на беларускай, рускай і англійскай мовах. Іх плануецца перадаць бібліятэкам, вышэйшым і ся-

Знаёмства
з архіўнымі
матэрыяламі

хіўных матэрыялаў, экспертнага меркавання, успрымання неангажаванага ў праблему гледача ствараецца «міфалагізацыя кантэксту» прад'яўленых дакументаў, узнікае новы погляд на «невядомую вайну» і на вайну ў цэлым. «Архіў сведкі вайны» – гэта своеасаблівае мастацкае інвентарызацыя памяці пра Першую сусветную.
Падрабязней чытайце на стар. 2.

✓ Персанальная выстаўка жывапісу Васіля Пешкуна «Тут быў Вася» адкрылася 29 жніўня ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры».

В. Пяшкун – адзін з нешматлікіх сучасных мастакоў, які займаецца пленэрным жывапісам (сярод іх – «У пошуках Атлантыды»). Усе яго карціны – гэта своеасаблівы дзённік падарожжаў па краінах, гарадах і вёсках.

Выстаўка працуе да 13 верасня.

✓ 31 верасня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі працуе выстаўка «Статут Вялікага Княства Літоўскага як помнік прававой культуры беларускага народа». Экспазіцыя налічвае звыш 40 дакументаў: кнігі, брашуры, перыядычныя выданні на рускай і іншых мовах.

Першы Статут 1529 года, напісаны на старабеларус-

кай мове, – помнік права і культуры беларускага, літоўскага і ўкраінскага народаў, які вытрымаў выпрабаванне часам. У дакуменце былі сабраныя нормы ўсіх асноўных галінаў права. Дальнабачнасць складальнікаў Статута выявілася ў тым, што, не маючы магчымасці каліфікаваць усе нормы права, яны занеслі ў яго спецыяльны 25-ы артыкул VI раздзела, які прадугледжвае з'яўленне новых законапалажэнняў.

Выстаўку можна наведаць па 31 кастрычніка.

Сябры,
падпісацца
на нашую газету
можна з любога
месяца!

Міжнароднае супрацоўніцтва

Выстаўка ў штаб-кватэры ЮНЕСКА

2 верасня ў штаб-кватэры ЮНЕСКА ў Парыжы адкрылася выстаўка «Іосіф Гашкевіч: дыпламат, вучоны-арыенталіст», прысвечаная 200-годдзю з дня нараджэння нашага земляка, чые жыццё і дзейнасць звязаныя таксама з Расіяй і Японіяй. Гэтая выстаўка вачная пляцоўка выбрана не выпадкова, бо 37-я сесія ЮНЕСКА паставіла ўнёскі юбілей І. Гашкевіча ў Каляндар памятных дат на 2014 – 2015 гг.

Выстаўка, якая ўжо з поспехам прайшла ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь і ў Дзяржаўным музеі гісторыі Санкт-Пецярбурга, знаёміць культурную грамадскасць з асноўнымі этапамі жыцця выбітнага беларуса, яго службаю ў якасці першага расійскага консула ў Японіі, стварэннем першага японска-рускага слоўніка.

У міжнародным выставачным праекце прымаюць удзел Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь, Пасольства Рэспублікі Беларусь у Французскай Рэспубліцы, Пасольства Японіі ў Рэспубліцы Беларусь, а таксама шматлікія музеі і архівы Беларусі і Расіі.

Беларускія музеі прадстаўлены ў Парыжы калекцыямі старадрукаў, творамі дэкаратыўна-ўжывковага мастацтва Японіі, прадметамі сакральнага характару, што ілюструюць атмасферу, у якой працякала жыццё І. Гашкевіча.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Талака на старых могілках

23 жніўня адбылася чарговая талака на хрысціянскіх могілках у Дзяржынску (былым Койданаве). Яна – толькі пачатак маштабных працаў па добраўпарадкаванні гэтых могілак, чакаецца працяг. Мерапрыемства падтрымаў мясцовы райвыканкам, які зацікаўлены ў іх добраўпарадкаванні. У прыборцы бралі ўдзел валанцёры з Дзяржынска і Мінска: прыбіралі смецце, добраўпарадкоўвалі асобныя магільныя, падымалі паваленыя надмагільныя помнікі (усяго паднята больш за 30 помнікаў).

На могілках пахаваныя не толькі асобы, важныя для мясцовай памяці, але могуць быць цікавымі іншым рэгіёнам, напрыклад, Юзаф Абламовіч (1804 – 1866) – доктар медыцыны Віленскага ўніверсітэта, Мікалай Зомер (? – 1896) – палкоўнік Рускай імператарскай арміі. А некаторыя надмагільныя помнікі маюць мастацкую каштоўнасць. Усё гэта дазваляе зрабіць у будучыні могілкі адным з пунктаў турыстычнага маршруту.

Нягледзячы на тое, што раней ужо была праведзеная інвентарызацыя пахаванняў, пад час такіх працаў выяўляюцца новыя імёны, што дазваляе ўдакладніць спіс.

Мерапрыемства арганізаванае і праведзенае краязнаўцамі Дзяржынска пры падтрымцы ГА «Беларускі камітэт ІКАМОС».

Зміцер САВЕЛЬЕЎ
Фота аўтара

1914-ы: погляд з 2014-га

Твая вайна

27 жніўня ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва быў прадстаўлены праект «Архіў сведкі вайны», створаны пад кіраўніцтвам Аляксея Шынкарэнка (Мінскі Цэнтр фатаграфіі). Сёлета ў лютым у Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь праходзіла падрыхтаваная ім выстаўка «Беларусь у Першай сусветнай вайне», дзе можна было паглядзець на дзясяткі рознапланавых фотаздымкаў, а праз іх – убачыць і вайну вачыма людзей, якія жылі сто гадоў таму.

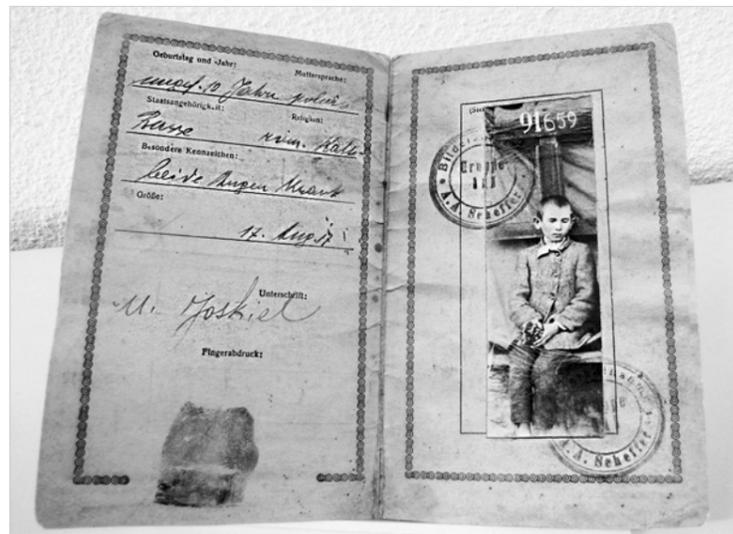
Новы праект стаў працягам папярэдняй выстаўкі, з тым толькі адрозненнем, што кожны наведнік музея будзе бачыць і ўспрымаць яго па-свойму. На гэта і была звернутая асабліва ўвага арганізатараў – яны вырашылі паказаць канкрэтныя лёсы канкрэтных людзей. Адпаведна, і ўспрымае іх таксама пэўны чалавек, для якога тая далёкая вайна часта з'яўляецца толькі адной са шматлікіх іншых. Але павязь з ёю, што цалкам верагодна, можа існаваць у кожнага.

Насамрэч, здзіўляешся, калі замест чаканых фотаздымкаў на сценах бачыш толькі кнігі і папкі з фатаграфіямі, якія можна перабіраць бясконца. Затое можна вызначыцца, з чаго пачаць знаёмства з праектам. І, праглядаючы фотаздымкі, мімаволі думаеш: а раптам на іх ёсць мой прапрадзед або нехта іншы са

сваякоў? Невядома, і спытаць няма ў каго.

У праекце выкарыстаныя фотаматэрыялы з архіваў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея, Лідскага гісторыка-мастацкага музея, Кобрынскага ваенна-гістарычнага музея імя А.В. Суворова, Слонімскага раённага краязнаўчага музея імя І.І. Стаброўскага, Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту, Уладзіміра Багданава і інш.

Ніна КАЗЛЕНЯ, фота аўтара

Пашпарт дзесяцігадовага Браніслава Ліскоўкі (1917 г.)

«Вяртанне» ДАХУ!

Сёлета 23 жніўня сядзіба Рэйтанаў у вёсцы Грушаўка, што непадалёк Ляхавічаў, зноў зведала «нашэсце». Але калі пад час вайнаў і зменаў рэжымаў нашэсці выклікалі жах у месцічаў, то гэтым разам яны глядзелі на новых людзей з усмешкамі на тварах, не хаваючы радасці. Чаму? Таму што ДАХ, фестываль сучаснага мастацтва, вярнуўся на Грушаўскую зямлю. Не такі маштабны, як летась, але вельмі насычаны, а галоўнае – чаканы!

Фестываль ДАХ-XXV «Вяртанне», які ладзіла Арт-суполка імя Тадэвуша Рэйтана, атрымаў такую назву невыпадкова. Гэта і вяртанне самой падзеі ў Грушаўку (закладзеная ў свой час традыцыя была падтрыманая ўладамі Ляхавіцкага раёна), і працяг вяртання асобы Т. Рэйтана да роднага ганка, да свайго народа. Але ёсць і яшчэ два вяртання – культурнага жыцця ў закінутую сядзібу і надзеі на тое, што ўсё ж такі вышэйшыя ўлады звернуць увагу на занябаную святыню Беларусі, на тое месца, дзе нарадзіўся патрыёт гэтага краю, сапраўдны ліцвін-беларус, мужны абаронца і гонар нашай зямлі.

Каб ушанаваць памяць Т. Рэйтана, у Грушаўцы сабраліся музыкі, мастакі, паэты, рэжысёры ледзь не з усёй Беларусі, а таксама шмат месцічаў з Грушаўкі, Пашкоўцаў, Канюхоў, Ляхавічаў. Сярод іх былі і тыя, хто яшчэ памятае добрай памяццю апошніх Рэйтанаў. На жаль, з кожным годам іх усё меней... Час бярэ сваё.

У фестывалі бралі ўдзел Капэла Аляся Лася, гурт «Міжрэчча» (в. Пагост Жыткавіцкага раёна), музыкі Віктар Сямашка, Раман Яраш, Цімох Авілін і Павел Селівончык (праект

«Беларускі гарадскі раманс 20 – 30-х гадоў ХХ ст.»), Аляксей Жбанаў (праект «Песні філаматаў і філарэтаў "Нахнёныя подзвігам Рэйтана"») ды іншыя, паэты Уладзімір Мароз і Іосіф Бацечка, мастакі Анатоль Лабкоўскі, Святлана Бадак, а таксама фатографы Алена Ясінская, Насця Трусава, Крысціна Булас і Каміла Янушкевіч. Спецыяльным гасцем фестывалю былі курсы беларускай мовы «Мова нанова – Баранавічы» (выкладчык – Юлія Трацяк). Іх удзельнікі зладзілі акцыю па новым для Беларусі відзе вучэбнага мастацтва – ярнбомбінгу – і ўпрыгожылі дрэва каляровымі вязанымі шалікамі. Адбыўся і запланаваны кінапаказ дакументальных стужак «Тадэвуш Рэйтан: Беларускі Дон-Кіхот» (ОНТ), «Апошняя з роду» (прысвечаны Аліне Рэйтан) і «Мясцовы анёл» рэжысёра Алены Ясінскай.

Асобна трэба вылучыць стрыжнявы праект экспазіцыі – буйны графічны цыкл «Род Рэйтанаў. Асобы. Падзеі» Аляся Родзіна і Змітра Юркевіча. Больш чым на 30-і працах разгарнулася сапраўдная энцыклапедыя радаводу Т. Рэйтана, а таксама яго жыцця ад нараджэння да смерці. Праект рыхтаваўся цягам года адмыслова для гэтай выстаўкі, але, што праўда, ужо часткова быў прадэманстраваны ў мінскім Палацы мастацтва і ў музеі-сядзібе «Пружанскі палацык».

Нагадаем чытачам, што ў наступным годзе спаўняецца 275 гадоў з дня нараджэння Т. Рэйтана, таму мы працягваем папулярываваць яго імя. А гэта значыць, сёлета адбудзецца яшчэ не адна імпрэза, звязаная з імёнамі Т. Рэйтана, С. Корсака і С. Багушэвіча-Мінькоўскага. Запрашаем далучацца да руху!

Зміцер ЮРКЕВІЧ,
Арт-суполка імя
Тадэвуша Рэйтана

Яраш і В. Сямашка

Славутыя людзі Капыльшчыны

ДАМАНСКАЯ (ФЯДЗЮШКА) Міхаліна Адамаўна (1875, маёнтка Чыжэвічы Слуцкага павета Мінскай губерні, цяпер в. Чыжэвічы Капыльскага р-на Мінскай вобл. – 18.03.1936, Варшава), польская пісьменніца, грамадскі дзеяч.

Дзяцінства М. Даманскай прайшло ў маёнтку Чыжэвічы. Тут атрымала хатняе выхаванне і адукацыю. Затым у якасці вольнай слухачкі наведвала Ягелонскі ўніверсітэт. Вярнулася на радзіму, пачала актыўна займацца літаратурнай працай. Пасля публікацыі лістоў «Пра невядомых герояў» (1911) царскія ўлады наладзілі судовы працэс, які перапынілі падзеі Першай сусветнай вайны.

Пэўны час жыла ў Мінску. Брала ўдзел у дзейнасці польскага таварыства «Асвета», апякунскіх арганізацыяў. Пасля страты маёнтка выехала ў Варшаву. Жыла з літаратурнай працы. Друкавалася пераважна ў жаночых часопісах,

займалася перакладчыцкай дзейнасцю. У 1929 г. паралізавана і да канца жыцця была прыкаваная да ложка.

Выступала ў жанры рамана і аповесці, майстар навелы. Выдала кнігі прозы (на польскай мове): «Брыдка» (1901), «Ціхая сіла» (1903), «Праўдзівыя гісторыі» (1910), «Смерць Яна Ходара» (1913), «Дзеля праўды» (1913), «Званы» (1914), «Ціхія герані» (1920), «Сястра Ганна» (1921), «Жонка ўлана» (1921), «Маці» (1925), «Шлюб Зыгмунда Кетліча» (1925), «Арляняты» (1925), «Калі прагучаў залаты рог» (1926) і інш. Паказала беларускае жыццё і побыт, намалявала вобразы тагачаснай шляхты, сялянаў, жанчын.

Перастварыла па-польску літаратурныя творы французскіх аўтараў. Асобныя творы Э. Ажэскі і Г. Сянкевіча пераклала на французскую мову.

У 1900 г. на літаратурным конкурсе «Бібліятэкі выбраных прац» атрымала прэмію за твор «Брыдка». Апавяданні «Званы» і «Адна чатырнаццатая» адзначаныя прэміямі газеты «Кур'ер Віленскі». Як аўтар навелы «Смерць Яна Ходара» ўганараваная на конкурсе «Ілюстраванага Тыднёвіка».

МАЗЭ Эйда (ЖУКОЎСКАЯ Іда) (09.07.1893, в. Вуглы Слуцкага павета Мінскай губерні, цяпер Капыльскі р-н Мінскай вобл. – 13.06.1962, Манрэаль), яўрэйская пісьменніца Канады.

У 1905 г. сям'я будучай пісьменніцы эмігравала ў Нью-Ёрк (ЗША), праз год пераехала ў Манрэаль (Канада). Э. Мазэ займалася выдавецкай дзейнасцю. У 1935 – 1937 гг. – сурэдактар часопіса «Хефці». У час Другой сусветнай вайны працавала ў арганізацыях, якія дапамагалі бежанцам у Еўропе.

Выступала як паэтка, эсэіст, дзіцячая пісьменніца. Вершы пачала пісаць з 1926 г. Друкавалася ў яўрэйскай перыёдыцы ЗША, Канады, Аргенціны, Мексікі, Польшчы. У 1931 г. выдала ў Манрэалі першы паэтычны зборнік «Маці». Затым пабачылі свет яе кнігі (на мове ідыш): «Вершы для дзяцей» (1936), «Новыя вершы» (1941), «Гадуюцца мае дзеткі» (1954).

Напісала аўтабіяграфічную кнігу «Дзіна» (выдадзена ў 1970 годзе, пасмяротна), дзе апавядае пра гады дзяцінства на Капыльшчыне.

Творы Э. Мазэ перакладзеныя на іўрыт, рускую, англійскую і французскую мовы.

Алесь БЕЛЬСКИ

Працяг тэмы. Пачатак у №№ 45, 46, 48 за 2013 г., №№ 2, 4, 10, 13, 17, 20, 21, 26, 27, 32 за 2014 г.

Школьны музей у вёсцы Талька Пухавіцкага раёна існуе ўжо блізу 30 гадоў. Збор каштоўнасцяў для яго пачала маладая настаўніца гісторыі Наталля Іллініч, якая ў той час атрымала размеркаванне ў Тальку пасля заканчэння гістафака БДУ.

Пад музей быў адведзены асобны пакой у школе. Як гэта вядзецца, музейныя прадметы збіраліся ў самой Тальцы і па бліжэйшых вёсках. Іх знаходзіла сама Наталля Валянцінаўна, прыносілі вучні, іх бацькі і знаёмыя. Экспазіцыя адразу была падзелена на 4 часткі. Адна распавядае пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны ў гэтай мясцовасці, другая – пра гісторыю вёсак і этнаграфію, трэцяя прысвечана наведванню Талькі Якубам Коласам, чацвёртая – археалогіі.

Пра апошнюю мы і павядзем размову. Усе вёскі ў наваколлі Талькі маюць глыбокія гістарычныя карані. Старажытныя паселішчы месцяцца на берагах рэк і рачулак, паблізу гістарычных і археалагічных помнікаў, або нават проста на іх. У выніку гэтага археалагічная экспазі-

Археалагічныя знаходкі са школьнага музея

цыя музея папаўнялася кожны год пад час вясновых палявых працаў, або ў сезон збору ўраджаю. Асобна трэба вылучыць калекцыю прадметаў, знойдзеных улетку 2002 г., калі ў вёсцы Арэшкавічы праводзіліся «афіцыйныя» раскопкі, кіраўніком якіх была супрацоўніца Інстытута гісторыі НАН Беларусі Ала Іллюцік. Там таксама ёсць знаходкі, якія загадчыца музея прывезла з берагоў возера Сялява ў Крупскім раёне, дзе яна разам з дачкой удзельнічала ў раскопках старажытнага паселішча днепра-дзвінскай культуры жалезнага веку. Таксама ёсць некалькі адломкаў керамікі з паселішча Жужлянка Асіповіцкага раёна, якая адносіцца да культуры штрыхаванай керамікі, культураў трэцяй чвэрці I тысячагоддзя н.э. і эпохі Старажытнай Русі.

У гэтым артыкуле мы будзем разглядаць у асноўным тыя прадметы, што былі вы-

падкова знойдзеныя ў самой Тальцы або ў яе наваколлі. Яны адносяцца да каменнага, бронзавага і жалезнага вякоў, сярэднявечча. Самая вялікая частка з іх – каменныя сякеры, крамянёвыя прылады працы, адшчэпы, нуклеусы.

Між іншым, хацелася б звярнуць увагу чытача на адну акалічнасць. У Беларусі добра вядомыя старажытныя шахты, дзе здабываўся крэмень, – у сучаснай Гродзенскай вобласці, каля рэчкі Рось. Ва ўсіх гістарычных падручніках можна прачытаць, што крамянёвыя прылады, матэрыял для якіх паходзіў з гэтых шахтаў, разыходзіліся па ўсёй тэрыторыі Беларусі. Але ж аўтар гэтага артыкула лічыць, што ў кожным пэўным мікрарэгіёне, дзе мы бачым шэраг помнікаў эпохі каменя і бронзы, быў хаця б адзін выхад вапнякоў з адпаведнымі канкрэцыямі крэменя. Напрыклад, у Асіповіцкім раёне такіх месцаў

два: урочышчы «Краснік» каля вёсак Дрычын і Крэмок і «Чырвоны известняк» (так!) каля вёскі Дубролева. Каб зразумець, чаму так шмат знаходак каменных прыладаў у наваколлі Талькі, трэба звярнуць увагу на ўрочышча «Хімы» непадалёк вёскі Арэшкавічы («хімас» – мох па-літоўску). Цяпер гэта асушанае поле, дзе пад час вясновых працаў знаходзяць шмат акамянеласцяў.

Цяпер больш падрабязна аб некаторых знаходках. Малюнкi зробленыя аўтарам: даецца галоўны від, від злева, па неабходнасці – від зверху.

1. Рэжучая пласціна. Крэмень чорнага колеру, памеры 24 x 14 x 3 мм. Знойдзены ва ўрочышчы Капецкае Поле каля вёскі Дзям'янаўка.

2. Адломак наканечніка стралы каменнага веку (раней за 3 тысячагоддзе да н.э.). Крэмень цёмна-шэрага колеру, памеры 22 x 20 x 6,5 мм. Знойдзены ў Мацеевічах на агародзе.

3. Нуклеус. Крэмень чорнага колеру. Мае выгляд прызмы, аформленай шматлікімі сколамі. Памеры 73,5 x 18 x 16,5 мм. Знойдзены на ўсходняй ускраіне Арэшкавічаў на агародзе.

4. Сякера-клін. Крэмень жоўта-карычневый. Памеры 104,5 x 44,5 x 30 мм. Знойдзены ў вёсцы Мацеевічы.

5. Трохвугольны наканечнік стралы, тыповы для куль-

Гліняная лілька

тураў пачатку эпохі бронзы. Крэмень цёмна-карычневый. Памеры 23 x 16 x 3 мм. Знойдзены ў вёсцы Блужа на агародзе.

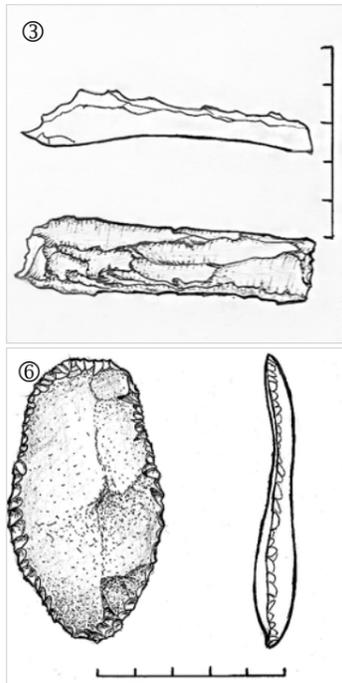
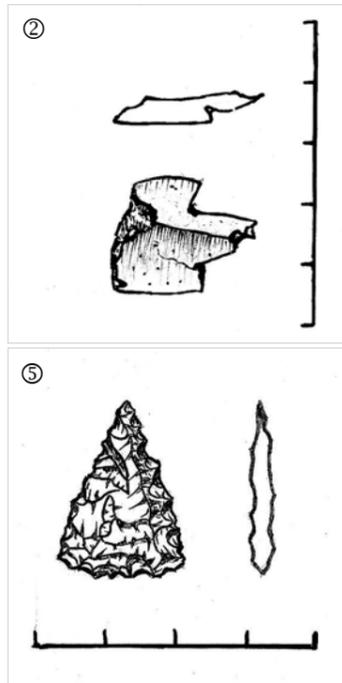
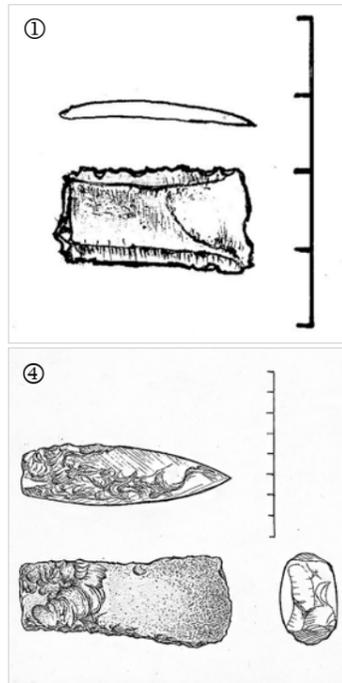
6. Скрабок. Крэмень шэрага колеру з белымі і цёмна-шэрымі плямамі. Памеры 73 x 40 x 10 мм. Знойдзены ў Мацеевічах.

7. Адломак глінянага праселка. Дыяметр прыкладна 33 мм, вышыня прыкладна 11 мм. Знойдзены каля хутара Шэлехаў, тыповы для культуры штрыхаванай керамікі жалезнага веку.

8. Адломак ганчарнай керамікі XI – XII стст. Эпоха Кіеўскай Русі. Мае тыповы славянскі арнамент. Знойдзены ва ўрочышчы Слаўчанка каля былой вёскі Каменка. Памеры 63 x 60 x 9 мм.

Звяртае на сябе ўвагу комплекс знаходак, звычайных для позняга сярэднявечча: гліняныя лількі, фрагменты пячоннай кафлі, адломкі посуду. Усё гэта з вёскі Арэшкавічы. Адтуль жа паходзіць маленькая 8-гранная пацерка чырвонага шкла. Дыяметр 11,5, вышыня 8 мм.

Цяпер музеём кіруе настаўніца Вольга Кульчэнка.
Юрый КЛЕВАНЦ,
г. Асіповічы

Восенню 1512 г. пачалася новая вайна Маскоўскай дзяржавы супраць Вялікага Княства Літоўскага (ВКЛ), якая цягнулася да 1522 г. Маскоўскае войска рушыла да беларускай крэпасці Смаленск, цэнтра Смаленскага ваяводства. Але штурмы горада вынікаў не далі, і рускі цар Васіль III вярнуўся ў Маскву. Маскоўскія ваяводы правялі рэйды ўглыб Беларусі – у раёны Оршы, Друцка, Барысава, даходзілі да Мінска, Віцебска, Браслава. Але і гэтыя войскі адступілі.

Другая кампанія маскоўскай арміі супраць Беларуска-Літоўскай дзяржавы пачалася ўлетку 1513 г. Новая аблога Смаленска таксама была беспаспяховай. Зноў, разрабаваўшы ваколіцы горада, вялікі князь Васіль Іванавіч загадаў сваёй арміі вярнуцца ў Маскву (лістапад 1513 г.) Няўдача маскоўскіх войскаў была выкліканая прыбыццём на тэатр ваенных дзеянняў войска ВКЛ, якое было ўзмоцненае наёмнымі сіламі з Польшчы. Войскам камандаваў гетман найвышэйшы Канстанцін Іванавіч Астрожскі. Ён каля Оршы разбіў вялікае маскоўскае войска, якое ішло да іх галоўных сіл, што аблажылі Смаленск, і атрымаў яшчэ некалькі перамог.

Трэцяя кампанія пачаткова перыяду вайны характарызувалася лепшай падрыхтоўкай маскоўскага войска. 16 мая 1514 г. пачалася новая аблога Смаленска маскоўскімі войскамі, якія мелі 300 гарматаў. Некалькі штурмаў было адбіта гарнізонам на чале са смаленскім ваяводам Юрыем Андрэевічам Салагубам. Маскоўскае войска панесла вялікія страты. Тады князь Міхаіл Львовіч Глінскі, які яшчэ ў 1508 г. перайшоў на службу да Васіля III, угаварыў жыхароў горада капітуляваць. Яны згадзіліся, бо таксама панеслі страты. Капітуляцыя Смаленска адбылася 30 ліпеня 1514 г. Смалене, хто жадаў, атрымалі права выехаць у ВКЛ, чым частка жыхароў пакарысталася.

Пасля захопу Смаленска Васіль III загадаў 80-тысячнаму коннаму войску накіравацца ўглыб Беларусі. Яно прасоўвалася да Оршы і Друцка, а потым у віленскім напрамку. Маскоўская конніца складалася з баяраў і людзей вайсковых (дваранаў і дзяцей баярскіх). На чале гэтага войска стаялі галоўныя ваяводы – баярын Іван Андрэевіч Чаляднін і баярын князь Міхаіл Іванавіч Булгакаў-Голіца, продак князёў Галіцкіх.

Каб папярэдзіць наступ вялікай маскоўскай арміі, вялікі князь літоўскі і рускі (ён жа кароль польскі) Жыгімонт Казіміравіч, які з невялікімі сіламі (4 тысячы жаўнераў), застаўся ў Барысаве, накіраваў насустрач маскоўскім баярам войска пад камандаваннем найвышэйшага гетмана князя К. Астрожскага. Паводле дадзеных расійскага гісторыка М. Любаўскага, у гэтым войску польскіх коннікаў было 4 тысячы, а астатнія польскія

жаўнеры не паспелі да войска (частка засталася з каралём у Барысаве, частка была ў Брэсце). Украінскія атрады трымалі абарону мяжы на поўдні ад крымскіх татараў, літоўскія – на мяжы з Тэўтонскім ордэнам у Прусіі. Такім чынам, значную частку войскаў К. Астрожскага складалі беларускія рыцары (баяры-шляхта).

Расійскі гісторык С. Салаўёў адзначаў, што ў маскоўскіх ваяводаў было 80 тысячай войска, а ў князя К. Астрожскага – не болей 30. Гэтыя лічбы прыводзяцца як у рускіх летапісах, так і ў звестках іншаземцаў. Такія ж яны ў хроніках М. Стрыйкоўскага і А. Гваньіні. Згаджаюцца з гэтымі лічбамі і вайсковыя гісторыкі XX ст.

У войску К. Астрожскага атрадамі лёгкай конніцы (з лёгкім узбраеннем) камандаваў дасведчаны палкаводзец Юрый Мікалаевіч Радзівіл, стараста гарадзенскі і падчас літоўскі. Асобныя атрады

сваімі войскамі адступіў назад за Дняпро і выбраў для наступнай, галоўнай, бітвы добрае месца на левым беразе ракі. Тут паміж Оршай і Дуброўнай каля р. Крапіўны на вялікім полі і размясцілася маскоўскае войска – на ўзгорках каля вёсак Пугайлава і Рукліна, злева ад лесу на Дняпры каля в. Рукліна, пакінуўшы свабодную прастору

маскоўскіх лучнікаў, ён правёў тут дэманстратыўны манеўр, намагаючыся паказаць маскоўскім ваяводам, што пераправа беларускага войска адбудзецца менавіта тут. Таму К. Астрожскі пад заслонай сваіх жаўнераў пераправіў у гэтым месцы толькі некалькі тысячаў коннікаў уброд. Але ваяводы бяздзейнічалі, чакаючы, пакуль не падыйдзе

патануў. Пасля па двух пантонных мастах на працягу ночы была перапраўленая ўся пяхота і артылерыя войска ВКЛ у раён в. Пашына, што знаходзілася на беразе ў лукавіне Дняпра.

Бітва ў полі на беразе Дняпра, за пяць верстаў ад Оршы, адбылася 8 верасня 1514 г. Гэты дзень увайшоў у гісторыю як Дзень беларускай вайскавай славы.

Галоўны ваявода І. Чаляднін паставіў раніцай усё сваё войска ў баявы парад на тры расцягнутыя лініі. На флангах – конныя атрады, каб пад час бою яны зайшлі ў тыл ворагу. Наперадзе стаяў полк перадавой стражы. У цэнтры – маскоўскі вялікі полк, па фронце шырынёй 5 км, на правым флангу – полк правай рукі, на левым, каля в. Рукліна – полк левай рукі. На пагорку ў цэнтры, за вялікім палком, стаяў полк тылавай стражы (рэзerv). Маскоўскае войска выступала пад белым сцягам (белы колер – адзін з улюбёных славянскіх колераў).

Усе маскоўскія палкі былі конныя. Цяжкіх гарматаў войска не мела, бо Васіль III загадаў пакінуць іх у захопленых замках. Але, як сведчыць гісторык М. Карамзін, «агнястрэльны снарад» у маскоўскім войску быў. Галоўны ваявода расцягнуў свае сілы таму, што яны амаль утрыя перавышалі войска К. Астрожскага. Ён вырашыў акружыць праціўніка, разбіць яго і скінуць рэшткі разбітых харугваў у Дняпро. Таму маскоўскае войска расцягнулася па лініях, і стварылася магчымасць пераваць іх. Але адзіны сапраўдны кіраўнік у маскоўскім войску адсутнічаў, бо І. Чаляднін быў толькі фармальным галоўнакамандуючым, а кожны з двух галоўных ваяводаў камандаваў сваімі войскамі самастойна. Гэта паўплывала на ход і вынікі бітвы пад Оршай, як і тое, што ў маскоўцаў не было артылерыі. Да таго ж яны, заспакоеныя сваёй колькаснай перавагай, былі ўпэўненыя ў перамозе. Таму маскоўскія галоўныя ваяводы і ваяводы меншага рангу своечасова не заўважылі небяспекі, а калі яна выявілася пад час бітвы, то было ўжо позна.

Анатоль
ГРЫЦКЕВІЧ,
прафесар

(Працяг будзе)

Аршанская бітва

ўзначальваў Іван Багданавіч Сапега, пісар гаспадарскі і гараднічы троецкі.

Першы бой паміж атрадамі войска К. Астрожскага і маскоўскімі войскамі адбыўся на левым беразе Бярэзіны пры пераправе цераз раку нашага войска. Папярэдне К. Астрожскі правёў артылерыйскую стрэльбу з гарматаў і гакаўніц (пішчалаў), нанёсшы страты непрыяцелю. Гэтая бітва адбылася 27 жніўня 1514 г. Пад час бою некалькі маскоўскіх палкоў былі разбітыя. На наступны дзень авангард арміі К. Астрожскага нанёс паражэнне маскоўскім атрадам у баі над ракою Бобр і 1 верасня 1514 г. дасягнуў р. Друць. Тут атрады І. Сапегі нанеслі паражэнне тром маскоўскім палкам. Былі забітыя некалькі соцень чалавек, шмат узята ў палон.

Тады галоўны маскоўскі ваявода І. Чаляднін з усімі

для непрыяцеля ў лукавіне Дняпра на яго левым беразе каля Оршы. Менавіта ў гэтым месцы І. Чаляднін планаваў даць генеральны бой гэтай кампаніі, а, можа, і ўсёй вайны, разбіць меншага па колькасці амаль утрыя непрыяцеля, захапіць палонных і скончыць перамогай вайну.

К. Астрожскі таксама вырашыў даць тут бой, нягледзячы на свае параўнальна малыя сілы. Ён лічыў, што адной вярсты ад Дняпра дастаткова, каб разгарнуць свае сілы. Быў і псіхалагічны разлік для свайго войска – немагчымасць адступлення да бліжэйшых крутых берагоў Дняпра.

Войска К. Астрожскага наблізілася да Дняпра ў раёне Оршы 7 верасня 1514 г. Гетман вырашыў не рызыкаваць, бо пераправу цераз раку пільнавалі конныя атрады ворага. Не жадаючы фарсіраваць раку пад стрэламі

ўсё беларускае войска і будзе перапраўляцца, каб потым адным ударам знішчыць яго палкам. А ўжо ўвечары Астрожскі перасунуў па віцебскай дарозе ўсё сваё войска крыху на поўнач ад Оршы і спыніўся на правым беразе Дняпра.

Уноч на 8 верасня гетман загадаў пабудаваць цераз Дняпро ў гэтым месцы два пантонныя масты. Яны былі зробленыя са шчыльна заканапачаных і звязаных паміж сабой пустых бочак. Для пераправы скарысталі таксама плыты і лодкі з суцэльным насцілам з плеценага чароту, каб колы гарматаў не грукалі. У балоцістых мясцінах каля ракі былі зробленыя гаці з паваленых і звязаных дрэваў. Конніца пераправілася цераз Дняпро па вузенькім бродзе недалёка ад Аршанскай крэпасці, страціўшы пры гэтым толькі аднаго конніка, які

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» і яго «Краязнаўчая газета» падтрымліваюць і рэгулярна асвятляюць падзеі фестывальнага руху «Берагіня». На старонках «КГ» быў апублікаваны выніковы дакумент круглага стала, што адбыўся пад час VIII Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня». Гэтая публікацыя спарадзіла шмат неаб'якавых звяртанняў да мяне як мастацкага кіраўніка праекта.

Кіраўнікоў фальклорных калектываў, спецыялістаў метадычных устаноў культуры і адукацыі цікавяць пераважна пытанні падрыхтоўкі наступнага фестывалю, які мае адбыцца ў чэрвені 2016 г. у г.п. Акцябрскі. А дырэктар Капаткевіцкага ГДК Петрыкаўскага раёна Ядвіга Суботка сярод іншага прапанавала правесці на базе сваёй установы і фальклорных калектываў «Лявоніха», «Верасок», кіраўніком якіх яна з'яўляецца, рэспубліканскі семінар спецыялістаў па фальклоры. Яе разважанні пра жыццядзейнасць беларускай народнай культуры, фальклорнага мастацтва, асабліва рэгіёну Прыпяцкага Палесся, падштурхнулі мяне да прапановы «Краязнаўчай газеце» правесці круглы стол па праблемах захавання і развіцця традыцыйнай мастацкай культуры беларусаў у кантэксце сённяшніх сацыяльна-эканамічных працэсаў.

Каб спланаваць сваю дзейнасць у рэчышчы фальклорнага фестывальнага руху «Берагіня», органы і установы культуры маглі б кіравацца Канцэпцыяй IX Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня», якую падтрымалі і ўхвалілі ўдзельнікі (сярод іх – знаўцы вучоныя па фальклоры, музыказнаўстве, харэаграфіі, культуралогіі – дактары і кандыдаты навук, эксперты, арганізатары фестывалю, практыкі) вышэй названага круглага стала 22 чэрвеня 2014 г. У дадатак да Канцэпцыі будуць распрацаваны Умовы правядзення IX «Берагіні» ў 2016 г.

Мікола КОЗЕНКА, навуковы і мастацкі кіраўнік Рэспубліканскага праекта «Фестываль фальклорнага мастацтва "Берагіня"»

Фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня» – адзіны ў краіне сістэмны выхавальна-мастацкі праект, скіраваны на аўтэнтныя формы народнай культуры, комплексную мастацкую адукацыю і выхаванне дзяцей, падлеткаў, навучэнскай і працоўнай моладзі сродкамі народнага мастацтва ва ўсіх яго карэнных праявах, падтрымку творчасці носьбітаў традыцыйнага мастацтва.

Ва ўласнай агульнай дынамічнай сістэме фестывальнага руху (гісторыі фестывалю амаль 20 гадоў) кожная «Берагіня» здабывае новыя грані самаўдасканалення, ад свята да свята больш якасна задавальняе патрэбы ў галінах выхавання патрыятызму, прафілактыкі міжэтнічных канфліктаў, умацавання славянскай еднасці, этнаэкалогіі і культурнай бяспекі беларусаў.

Канцэпцыя IX Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» грунтуецца на асноўных базавых прынцыпах.

Мае на мэце:

ахову, захаванне, папулярнасць рэгіянальнай і лакальнай традыцыйнай спадчыны беларусаў.

Выконвае задачы:

выяўлення і вяртання ў практыку разнастайных форм народнай спадчыны свайго краю;

далучэння дзяцей, падлеткаў, навучэнскай і працоўнай моладзі, жыхароў краіны старэйшага пакалення да аўтэнтных форм народнага мастацтва шляхам вуснага пераймання.

скіраваны на сістэмную, шматузроўневую, комплексную і сумесную працу дзяржаўных органаў і ўстаноў культуры і адукацыі, а таксама зацікаўленых грамадскіх арганізацый.

Ставіць пытанні:

стымулявання традыцыйных форм народнай культуры ў месцах іх натуральнага бытвання;

фарміравання каштоўных арыенціраў і грамадскай думкі ў кірунку асэнсавання значнасці традыцыйнага мастацтва ў сістэме беларускай і сусветнай культуры.

Структуру фестывалю складаюць аўтаномныя і ў той жа

час узаемазвязаны ўстойлівыя кампаненты, своеасаблівыя комплексы.

Механізмамі ў рэалізацыі розных аспектаў Праекта абраны: калектывныя і індывідуальныя формы творчасці, сістэмныя вертыкальныя (цэнтр-перыферыя) і гарызантальныя (установы культуры і адукацыі, гурты, ансамблі, асобныя выканаўцы) сувязі.

У фестывалі «Берагіня» спалучаюцца практычныя і тэарэтычныя аспекты – у форме шматлікіх мастацкіх праяў і навукова-практычных канферэнцый (ці фальклорных чытанняў).

Як аптымальная, дынамічная мадэль навукова-практычных стасункаў фестываль разлічаны на два гады і складаецца з чатырох этапаў.

Фестываль «Берагіня» распачынаецца канцэртамі адкрыцця ў г. Мінску (кастрычнік-лістапад 2014 г.) і прэзентацыяй фестывалю ў рэгіёнах (кастрычнік-лістапад б.г.).

Першы этап (верасень 2014 г. – верасень 2015 г.) – самы працяглы па часе і самы загляблены ў розных творчых праявах (інтэлектуальных, эстэтычных, мастацкіх і інш.). У гэты перыяд на мясцовым узроўні (у агульнаадукацыйных школах, дашкольных і пазашкольных устаноў, ва ўстаноў клубнага тыпу (у т.л. дамах фальклору і рамёстваў), бібліятэках, дзіцячых музычных школах і школах мастацтваў) ажыццяўляецца шэраг мерапрыемстваў (фальклорна-этнаграфічныя экспедыцыі, краязнаўчыя вандрожкі і інш.) па выву-

мастацтва (асабліва карэнных форм) вядзецца навучанне дзяцей (пачынаючы з дзіцячых садкоў) і моладзі народным танцам, карагодам, скокам, песням, гульням, ігры на музычных інструментах, мастацтву ткацтва, традыцыйнай вышыўкі, салома-, лоза-, карункапляцення, пляцення (вязання, ткання) паясоў, выразання выцінанкі, вырабу з гліны і іншым рамёствам, якія характэрны для пэўнай мясцовасці.

Пры ўдзеле клубных работнікаў, настаўнікаў, непасрэдна дзяцей, бацькоў, кіраўнікоў мастацкіх калектываў вядзецца праца па аднаўленні этнічных строяў (касцюмаў) у мностве іх варыянтаў.

Па выніках фальклорна-этнаграфічных, краязнаўчых даследаванняў, вывучэння друкаваных крыніц пішуцца даклады, сачыненні, рэфераты, інфармацыі; праводзяцца фальклорныя чытання, вы-

конкурс апавядальнікаў народнай прозы (намінацыі «Казка», «Хуткамоўка», «Твор на выбар», «Імпровізацыя на зададзенай казачную тэму»);

у Брэсцкай, Мінскай абласцях – турніры пар-выканаўцаў беларускіх народных танцаў (намінацыі «Харэаграфія», «Найгрыш», «Народная проза», «Выраб пояса»);

у Віцебскай вобласці – свята аўтэнтчнага фальклору.

Трэці – абласныя этапы і Мінскі гарадскі (лістапад – 15 снежня 2015 г.) ладзяцца па схеме, набліжанай да ўмоў заключных мерапрыемстваў рэспубліканскага фестывалю на падставе графіка, зацверджанага Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь.

Чацвёрты этап – заключны (фінал). Праводзіцца ў г.п. Акцябрскі Гомельскай вобласці (чэрвень 2016 г.).

У заключных мерапрыемствах фестывалю ўдзельнічаюць творчыя дэлегацыі з усіх гісторыка-этнаграфічных рэгіёнаў Беларусі і г. Мінска, у склад якіх уваходзяць сінкрэтычныя фальклорныя калектывы школ мастацтваў ці ўстаноў культуры (ці адукацыі), музычныя інструментальныя капэлы (ансамблі традыцыйнага складу) ДШМ, навучэнцаў музычных каледжаў і каледжаў мастацтваў, удзельнікаў аматарскіх груп, творчая дзейнасць якіх грунтуецца на засваенні лакальнай (радавой) традыцыйнай нематэрыяльнай і матэрыяльнай мастацкай культуры; аўтэнтныя гурты, фальклорныя калектывы-госці (дзіцячыя ці моладзевыя) – беларускія і замежныя групы (узрост удзельнікаў апошніх – 12 – 16 гадоў).

Мастацкія праграмы ўдзельнікаў фестывалю фармуюцца з узнёўленых і бытуючых у сваёй мясцовасці ўзораў каляндарнага (вясна-лета) і сямейна-радавога цыклаў, а таксама рознажанравых пазаабрадавых узораў (танец, песня, гульня, найгрыш, казка і інш.).

Замежныя калектывы ў свае праграмы ўключаюць на выбар адзін з твораў беларускага народнага мастацтва (песня, танец, інструментальная музыка).

Структуру фіналу фестывалю складаюць:

- «Рэспубліканскі турнір дзіцяча-моладзевых фальклорных калектываў»;

- «Рэспубліканскі конкурс пар-выканаўцаў народных побытавых танцаў»;

- «Рэспубліканскі конкурс дзіцячых і моладзевых музычных інструментальных капэл (ансамбляў традыцыйнага складу)»;

- прэзентацыя аўтэнтных гуртоў Гомельскага Палесся і Падняпроўя;

- конкурс пар на лепшае выкананне беларускіх традыцыйных народных танцаў «Лявоніха», «Мікіта», «Полька»;

- канцэрт-прэзентацыя замежных фальклорных гуртоў;

Канцэпцыя IX Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня», 2014 – 2016 гг.

даюцца зборнікі; арганізуюцца вечарыны, агляды фальклорнай творчасці, выстаўкі этнаграфіі, калекцый вырабаў, адноўленых па аўтэнтных узорах і інш.

Другі этап (кастрычнік 2015 г. – раённыя (рэгіянальныя) мерапрыемствы.

На працягу 2015 г. праводзіцца рэгіянальныя (абласныя) мерапрыемствы:

- у Гомельскай вобласці – абласны турнір салістаў-выканаўцаў твораў народнай спадчыны (намінацыі «Песня абрадавая» (вясна-лета, вяселле-хрэсьбіны), «Найгрыш» (з прыпеўкамі і скокамі), «Народная проза» (былічка ці вуснае апавяданне пра цуды), «Дэкаратыўна-побытавае мастацтва» (выразанне выцінанкі-фіранкі на вакно; можа вырабляцца з газеты, размалёўвацца фарбамі);

- у Гродзенскай вобласці –

На фестывалі «Берагіня», 2014 г.

Фота Анатоля БУТЭВІЧА

(Заканчэнне на стар. 6)

**(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 5)**

- заключныя мерапрыемствы (канцэрт, конкурс танцавальных пар, выстаўка вырабаў ДПМ) Акцябрскага раённага агляду калектываў фальклорна-этнаграфічнай творчасці дзіцячых садкоў, адукацыйных школ і пазашкольных устаноў;

- Рэспубліканскае народнае свята «Рудабельскае Купалле»;

- фотаконкурс калекцый «Фестываль «Берагіня» ў прасторы і часе»;

- Рэспубліканскае свята народнай творчасці «Рудабельскі кірмаш» (дэманстрацыя розных відаў народнага мастацтва аднаго ці розных гісторыка-этнаграфічных рэгіянаў);

- выязныя канцэрты ўдзельнікаў фестывалю ў Акцябрскі і суседнія раёны Гомельскай, Магілёўскай, Мінскай абласцей;

- відовішча-шэсце ўдзельнікаў фестывалю;

- канцэрты адкрыцця і закрыцця фестывалю.

Калектывы-ўдзельнікі фестывалю ладзяць майстар-класы па асноўных відах і жанрах рэгіянальнай традыцыйнай мастацкай культуры (танец, песня, проза, гульня і інш.).

«Турнір дзіцяча-моладзевых фальклорных калектываў» складаецца з чатырох праграм:

«Праграма-прэзентацыя» (паказ рознажанравай творчасці з абавязковым уключэннем у праграму карагода, гуртавога шматкаленнага танца

(кадрылі ці танца тыпу кадрылі), імправізацыйнага танца (да 3-х чал.), музычнага інструментальнага твора ў ансамблевым выкананні, а таксама песні(-ень), твора народнай прозы);

«*Песенная творчасць*». Намінацыі: «Ансамблевыя спевы» (4 – 8 чал.), «Ансамблевыя мужчынскія спевы» (3 чал.), «Сольныя спевы». Выконваюцца творы, не ўключаныя ў іншыя праграмы;

«*Традыцыйнае вяселле*» – паказ фрагмента абрадавага дзеяння з уключанымі ў яго песнямі, інструментальнай музыкой, танцамі, атрыбутыкай, моўным кампанентам (прыказкі, прымаўкі, вясельныя прыгаворы, пажаданні і г.д.), касцюмам;

«*Дэкаратыўна-ўжыткавае мастацтва*» (намінацыі: «Выстаўка ўзораў дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва», «Прэзентацыя выстаўкі дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва» (асабліва ўвага надаецца стварэнню калекцый лялек у традыцыйных мясцовых строях), конкурсы на лепшы выраб з саломы, прыродных матэрыялаў, а таксама пояса.

Конкурс дзіцячых і моладзевых музычных інстру-

Канцэпцыя

IX Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня», 2014 – 2016 гг.

ментальных капэл (з выкарыстаннем духавых, струнных, клавійна-язычковых музычных інструментаў) музычных каледжаў, каледжаў мастацтваў, дзіцячых школаў мастацтваў (ці аматарскіх калектываў). Намінацыі:

«*Ансамблевае выканальніцтва*» (да 5 чал.; з выкарыстаннем інструментаў: дуда, скрыпка, цымбалы, труба, кларнет, гармонік ці акардэон, барабан ці бубен; магчыма – дудачка, жалейка, акарына);

«*Траіста музыка*» (дуда, скрыпка, барабан ці бубен; могуць быць іншыя складкі);

«*Сольнае выканальніцтва*»: дуда, скрыпка, цымбалы, дудачка, акарына.

«Суправаджэнне конкурсу пар-выканаўцаў народных побытавых танцаў».

Конкурс танцавальных пар праводзіцца ў чатырох узроставых групах: 5 – 6 кл., 7 – 9 кл., «моладзь» (да 25 гадоў), «камуза 50». Выконваецца праграма народных побытавых танцаў (мясцовыя варыянты).

У рамках заключных рэспубліканскіх мерапрыемстваў фестывалю праводзіцца:

- конкурс на лепшую вуч-

нёўскую даследчую работу (фальклорную, этнаграфічную, краязнаўчую, радаводную). Арганізатарам конкурсу выступаюць ГА «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета»;

- конкурс на лепшы аповед пра творчасць носьбітаў і пераемнікаў традыцыйнай культуры (арганізатары – «Культура», «Літаратура і мастацтва», «Настаўніцкая газета», «Краязнаўчая газета»);

- конкурс фальклорна-этнаграфічных відэапраектаў (арганізатар – Інбелкульт, кінастудыя «Беларусьфільм»).

Метадычнае забеспячэнне Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» 2014 – 2016 гг. (ажыццяўляюць Інбелкульт і Галоўныя ўпраўленні ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі аблвыканкамаў, рэгіянальныя цэнтры народнай творчасці) ўключае ў сябе:

правадзеныя выязныя семінараў, стажыровак, майстар-класаў;

падрыхтоўку і выданне рэпертуарна-метадычных, навукова-папулярных, рэкламна-інфармацыйных зборнікаў, выраб аўдыя-і відэапрадукцыі;

- ✓ «Беларускі танцавальны фальклор. Вып. 1. Парныя танцы» (у друкаваным выглядзе і электронным (відэафармаце));

- ✓ «Народныя танцы Рудабельшчыны ў сучасных запісах»;

- ✓ «Народная проза Рудабельскага краю»;

- ✓ «Побытавы танец. 3 рэпертуару Рэспубліканскіх конкурсаў танцавальных пар» (у друкаваным і электронным фармаце);

- ✓ «Музычны рэпертуар конкурсу выканаўцаў народных побытавых танцаў» (у друкаваным і электронным фармаце);

- ✓ рэгіянальныя зборнікі традыцыйнай народнай танцавальнай музыкі;

- ✓ «Беларускі народны танец: традыцыі і сучаснасць. Гомельшчына». Т. 2 (навукова-папулярнае выданне);

- ✓ даведнікі заключных рэспубліканскага і рэгіянальных фестывальных праектаў;

- ✓ буклет «Фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня» – дваццацігадовы шлях».

Навуковае і мастацкае кіраўніцтва Рэспубліканскім фестывалем фальклорнага мастацтва «Берагіня» ажыццяўляе аўтар праекта.

Падрыхтоўку і правадзеныя заключных мерапрыемстваў фестывалю ў рэгіёнах ажыццяўляюць рэгіянальныя дырэктары. Іх дзейнасць каардынуе УА «Інстытут культуры Беларусі».

*Аўтар праекта
Мікола КОЗЕНКА*

Дзе варта пабываць

Музыка пяці краінаў

Пра фестываль этна-музыкі ў яе розных праявах «Камяніца», што ўжо некалькі гадоў запар праходзіць у Музеі народнай архітэктуры і побыту непадалёк Мінска, нашыя чытачы ведаюць шмат. І вось – прычакалі, 6 верасня пройдзе шосты фестываль. Ён зборна выканаўцаў з розных краінаў Еўропы. Мяркуюць самі – у праграме значацца беларускія гурты «Троіца», «Kriwi», «Shuma», «Relikt», «Рада», «Горынь», «Ягрова гара», фолк-тэатр «Яварына», «Bandurband» з Украіны, расійскі калектыв «Отава Ё», «Ahmed Ma Hlad» (Чэхія). Запланаваны мультылінгвістычны праект Караліны Ціхай і Бартэка Пальгі (Польшча) – пры падтрымцы Інстытута Польскага ў Мінску яны прывядуць праграму, створаную на 9 мовах, на якіх гістарычна размаўляла Беласточчына. Другі раз на свята завітае лідар украінскага гурта «Воплі Відоплясова» Алег Скрыпка, які прывязе эксклюзіўны танцавальны DJ-сэт у стылі «world music».

– DJ-выступ Алега Скрыпкі на нашым фэсце ў 2011 годзе стаў адным з лепшых момантаў за ўсю гісторыю «Камяніцы», – паведаміў каардынатар фестывалю Сяргей Чыгрынец. – Нас шмат хто прасіў яшчэ раз яго запрасіць. Мяркую, за тры гады Алег паспеў сабраць у сваю сусветную фолк-калекцыю новых яскравых песень для беларускай публікі, таму будзем радыя ізноў сустрэцца на нашай сцэне.

– Я з задавальненнем прыеду на фэст «Камяніца». Мінумум разам я быў вельмі ўражаны і пляцоўкай сярод аўтэнтчных будынкаў, і публікай, – зазначыў А. Скрыпка. – Лічу, што этнічны фестывальны рух цяпер

адыгрывае асабліва важную ролю. Ён аб'ядноўвае народ, аб'ядноўвае краіны і спрыяе наладжванню гарманічных міжнародных стасункаў.

І не музыкаю адзінаю – на тэрыторыі музея будуць прадстаўлены традыцыйныя рамёствы, можна будзе навучыцца старадаўнім танцам і пагуляць у гульні, пройдуць мастацкія выстаўкі і майстар-класы, будуць нацыянальныя стравы. Адметнасць гэтага фэсту ў тым, што ўваход для гледачоў у беларускіх нацыянальных строях бясплатны. Арганізатары звяртаюць увагу, што ў мужчынаў мусяць быць галаўны ўбор, кашуля, пояс, нагавіцы і камізэлька; жаночыя мусяць складацца з галаўнога ўбору (акрамя дзяўчатаў), спадніцы, фартуха, кашулі і пояса; абутак у абодвух выпадках можа быць сучасным.

Варта дадаць, што пачаць мерапрыемства запланавана а 12 гадзіне, закончыцца ж яно а 22.00. Інфалінія: (033) 673-83-97.

Падрыхтаваў Лявон ПАЛЬСКИ

У тэатры «Зьніч»

Тэатр аднаго актёра «Зьніч» запрашае на адкрыццё дваццаціпятага тэатральнага сезона.

12 верасня ўвазе гледачоў прапануецца паэтычны монаспектакль паводле твораў Анатоля Вяргінскага «Любіць!..». Разважаць пра аснову ўсяго існага на зямлі будзе аўтар інсцэніроўкі і выканаўца Галіна Дзягілева. Музыкае суправаджэнне спектакля зладзіць Максім Цэхановіч (гітара).

13 верасня гледачам манаоперы «Адзінокі птах» пра апошні дзень жыцця Адама Міцкевіча распавядзе Андрэй Марозаў. Кампазітар – Алег Залётнеў, аўтар лібрэта і рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева.

15 верасня тэатр запрашае на прэм'еру драматычнага монаспектакля «Палескія рабінзоны» паводле аповесці Янкі Маўра. Пра двух хлопцаў, якія знайшлі сабе прыгоды на астраўку сярод вады ў палескіх балотах, раскажа выканаўца і аўтар сцэнічнай версіі спектакля Уладзімір Шэлестаў.

17 верасня маленькіх гледачоў чакаюць на ляльчым монаспектаклі «Пра ката Сафрона і пеўніка Андрона», які выканае Леанід Сідарэвіч.

18 верасня заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Аляксандр Кашпераў прадставіць паэтычна-драматычны монаспектакль «Красёны жыцця» паводле паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». Аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева.

19 верасня на сцэне – музыка-рамантычны монаспектакль «Пачкай, сонца!» паводле рамана ў вер-

шах «Маруся Чурай» Ліны Кастэнкі, твораў еўрапейскай паэзіі XIX – XX стст., санетаў і вершаў Ніны Мацяш. Пастаноўка прымеркавана да 25-годдзя тэатра «Зьніч» на радзіме Н. Мацяш у Белаазёрску. Выканаўца – Галіна Дзягілева.

22 верасня ўсе цікаўныя маленькія гледачы ляльчым монаспектакля «Дзівосныя авантуры паню Кублицкага ды Заблоцкага» выправяцца ў падарожжа разам з выканаўцам Вячаславам Шакалідо. Рэжысёр-пастаноўшчык спектакля – Галіна Дзягілева.

Увечары на сцэне пастаноўка «Нобіль – Барвяны Уладар» паводле аповесці Уладзіміра Караткевіча «Сівая легенда». Аўтар сцэнічнай версіі і выканаўца – заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь, лаўрэат міжнародных фестывалю Уладзімір Шэлестаў.

29 верасня для дзетак на сцэне тэатра будзе ісці ляльчым монаспектакль «Граф Глінскі-Папялінскі» паводле п'есы Артура Вольскага. Аўтар сцэнічнай версіі і выканаўца – Вячаслаў Шакалідо.

Дарослых гледачоў будуць чакаць на музыка-паэтычным спектаклі «У краіне светлай...», які прадставіць Вячаслаў Статкевіч пад музыкае суправаджэнне Сяргея Сарокіна. Рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева.

Спектаклі праходзяць у Тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, дарослыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне: 331-75-53.

Традыцыі і сучаснасць

«M.G.»: зноў Багдановіч і Геніюш у метале

«M.G.» – «К чорту гарэлку», Мн., 2014, «BMAgroup»

Чаму зноў? Ды як забыць мінскі гурт «DeadMarsh» 2003-га, які ў Геніюш, і Багдановіча чароўна прапісаў у сваім бліскучым альбоме «Грані». Што да стылістыкі навагрудскага гурта «M.G.», не будзем паўтараць за першымі каментатарамі вынайздзены імі абсурдны тэрмін «бульба-трэш», хоць і музыкі пад яго стартваюць песню стварылі, не ўзяўшыся патлумачыць, што маюць на ўвазе: thrash (калаціць) або trash (смецце). Паколькі паводле ўзроўню хлопцы ніяк не цягнуць на бульбашоўства, дык падумаем над стылем самі. Бадай, «M.G.» не капіюе калегу папярэдняга дзесяцігоддзя. Адшукаўшы ў сеціве першыя водгукі («Музыка лепш за голас, які пайшоў бы добра на бэк, а так нямоцна, дрыгацца нават не хочацца»), – піша адзін ці не амаатар танцавальнай музыкі), мушу сказаць, што вакал хоць і не ўражае магутнасцю таленту Зоі Каральчук або Пятра Ялфімава, але надта не бянтэжыць (у павольных трэках нават захапляе), а вось гітарныя партыі так і ўзрушваюць слухача. Іх многа, яны разнастайныя і, важнейшае, віртуозныя. Менавіта на іх тле квітнее й жвавая рытм-секцыя.

Гурт «M.G.» быў заснаваны ў 2008 годзе ў Навагрудку гітарыстам Германам Куліком, а таксама вакалістам і бас-гітарыстам Уладзіславам Мазалеўскім. У склад быў запрошаны й бубнар Артур Кулік. У такім складзе пачалі працу над сваім музычным матэрыялам. Потым было вырашана ўзяць у склад яшчэ аднаго гітарыста (Павел Рэвек). У тым жа 2008-м стварылі першы дэма-запіс, а ў 2011-м прома-альбом «Energy of rock». Удзельнічалі ў такіх фестывалях, як «БАСовішча» (2011), «Live in rock», «Музыкальны апелісін», выступалі ў клубах розных гарадоў краіны, наведвалі рыцарскія фэсты (Мсціслаў, Камянец і г.д.). Пасля невялікага перапынку, звязанага з сыходам гітарыста ў войска, у канцы лютага 2014-га пачынаюць у прафесійнай студыі «KeyOK» запіс новага альбому «К чорту гарэлку», які нарэшце выходзіць у прамысловы наклад пад знакамітым лэйблам «BMAgroup».

Нягледзячы на такую даволі маляўнічую біяграфію, назва гурта пакуль яўна не на слыху ў краіне, дзе няма музычнай прэсы, дзе тэлерадыёфарматы скіраваны супраць нацыянальнай рок-творчасці. Сеціўны пошук «M.G.» даў даволі прыкметныя брэндывыя аўтамабільнай індустрыі, электроннай вытворчасці, турызму, а мелагану нешта не фарціла: ну на чым падвіслі навагрудскія музыкі, назваўшыся «M.G.», калі папярэдня назва «Metalgues» («Металкаровы») увогуле нічога не тлумачыць? Хіба рэцэнзію мог бы я назваць неяк кшталту

«Металкаровы МЕТАЛКАРОВЫ», але... Мо дыхтоўная навінка салідных айчынных выдавецтваў (лэйбл «BMAgroup» і завод «Маркон») прасветліць таямніцы? Тут хоць лагатып на вокладцы шыкоўны. Дый рукі з бранзалетамі сімвалічныя для дэбюту.

Прэзентацыю альбому «К чорту гарэлку» (назву акурат і даў верш Ларысы Геніюш) гурт «M.G.» правёў у ліпені ў сталічным клубе «TNT». Прадзюсарскі цэнтр «Арт-Сядзіба» заманьваў публіку акурат «скандалнай» песняй «Бульбатрэш», якая мне падалася ці не найбольш банальнай (за выключэннем хіба скрэтчынгу, які зазвычай імтуе скрыгат драпаных вінілаў, а тут – хрумст зажаванай лічбы):

Пяць каністраў брагі бЫла – бутыляў па шэць на рыла, Фэстываль музыкі гралі, вушы музу спажывалі...

Я б назваў песню не скандальнай, а тупой, хоць і вельмі энергічнай, дынамічнай. Мяне рок-фэсты заўжды зусім не тым вабілі. Проста хлопцы маладыя, пакуль падапаюць часам пад уплывы лёгкапісучых дзялёў шоўбізу. Але й да сэнсу душа цягнецца, што аж у загалюнай песні схільныя й да самадакараў:

К чорту гарэлку, шэйкі і твісты – У сэрца народу скіраваны выстрал, Досыць нам голай хлуснёю кружыць! Жыць яму зайтра, альбо не жыць...

У добрай песні й вакал Божанька разгарнуў адэкватна, пераканаўча загучаў, а песня з такою назвай трапіла яшчэ

летась на складанку «Паэты жывуць у песнях». Бо самі словы натхняюць: «Вораг суровы і лёс наш круты... // Выканаць нам, што бацькі не змаглі // Аб волі, аб мове радзімай зямлі... // Мы – стража ля нашай народнай калыскі... // Мы сёння лёсу Радзімы зарука...» А хіба не?!

Альбом складаецца з сямі кампазіцыяў. Л. Геніюш належыць падзяка й за трывалы сучасны пасыл у фінальнай песні «Дзедзюкі» (верш называўся «Не сумуйце»): «Не сумуйце, дзедзюкі, на чамі – // Ўжо не дасца спутаць вольны дух! // Мы былі і будзем Крывічамі // Ад хваль Угры аж па сіні Буг!» У музыцы сучасны экстрэм не замінае выявіцца й фальклорным настраям гістарычных баявых баладаў. Л. Геніюш апынулася нават больш баявой за знакаміты гімн Максіма Багдановіча «Пагоня».

Колькі музыкаў ні бралася за геніяльны верш Максіма Кніжніка (толькі з сучасных рок-гуртоў можна прыгадаць найперш «Песняры», «Крэма», «Аросурфал»), а вабіць і надалей... І вось «M.G.» у самым цэнтры свайго дэбюту з «Пагоняй». Надзвычай розныя версіі, але ў «M.G.» акурат гімнам менш патыхае. Хутчэй такая патрыятычная застольная песня, такі народны thrash. Мо нам акурат і не ставала такіх спеваў за сталом? Распачынаецца гэтак лірычна, энэргія ўсё нарастае, разгортваецца, гуртуючы грамаду пераканаўчымі гармоніямі («біце ў сэрцы іх, біце мячамі...»). І якраз вакал У. Мазалеўскага тут найбольш дэманструе сапраўдны спеўны голас (было б надрэнна прафесійнымі ўрокамі яго падцягнуць, паставіць).

Для аматараў патрэсці галавой у метал-танцы, як каментатар Алезь, – пара англійскіх песень «Nail King» («Лакаваны кароль») і «Price of Life» («Кошт жыцця»). Вам, сур'ёзныя слухачы, яны асабліва не сапсуюць уражанне, бо выкананыя смачна, на ўзроўні (мо нават брытанцы не дзе там у сябе слухаюць і захапляюцца «Якая ж ты мілагучная, мова Купалы й Пушкіна!»). Пры чым тут Пушкін? А пры тым, што ёркшырскага дыялекту Бёрнса не чуваць, а ад белмоўных трэкаў таксама адрозніваецца. Тэхналагічны трэк «S.O.U.L.» (кшталту «Д.У.Ш.А.») я ўвогуле не разумеў, дый што возьмеш з 45 секундаў... Зноў прыгадаю падзіў аднаго канда пра «Scorpions»: «Яны спяваюць па-англійску?! А я думаю, у іх нямецкая так чароўна гучыць». Нашыя пойдуча следам. Але нядоўга, бо пераважны шарм іхняга дэбюту трывала беларускі.

Агульны настрой ад знаёмства з цалкам таямнічай навінкай музычнага рынку пацінуў неаднаразовае жаданне паўтарыць працэс. Кранае, я б сказаў. Нават валтузіць (дзякуй саўндпрадзюсару Андрэю Кійко)! Цікава, якім будзе працяг?

Вітаўт МАРТЫНЕНКА, музычны крытык

(Працяг. Пачатак у №№ 31–32)

Кулакоўка

(таксама Калюды ў Кармянскім, Калюжыца ў Бярэзінскім, Калюга ў Капыльскім, Калюжкі ў Смалявіцкім, Калюхі ў Кобрынскім раёнах)

Цікавае для нас уяўляе ўпамінанне вёскі ў 1777 г. пад назвай Калюкоўка. Гэта дае падставы лічыць, што ў аснове тапоніма ляжыць паняцце *калюга* або *калюжа*. У сучасных славянскіх мовах гэтыя словы азначаюць *лужу*, *гразь*, *балоцістае месца*. У розных мясцовасцях Беларусі *калюгай* таксама называюць бездарожжа, выбоіну ці каляіну на дарозе, сенажаць каля рэчкі.

Роднаснай тапоніму Кулакоўка можна лічыць назву расійскага горада Калуга. Вядомы этымалаг Макс Фасмер тлумачыць дыялектнае слова *калуга* як «балота», «багна».

Абапіраючыся на прыведзеныя вышэй факты, можна выказаць здагадку, што вёска была заснаваная паблізу балота ці нейкага іншага вільготнага месца. З цягам часу слова *калюга* перастала ўжывацца, і назва *Калюкоўка* стала незразумелай, страціла свой сэнс. Мясцовыя жыхары пераасэнсавалі назву і пачалі называць вёску Кулакоўка.

Ланькава і Новы Ланькаў

(таксама Лындзіна ў Лёзненскім, Лынаўка ў Круглянскім раёнах)

Вёска Ланькава ўпершыню згадваецца ў 1616 г. як сяло *Лынькова*. У аснове назвы ляжыць слова *лынь*, якое ў рускай мове азначае «гультай», «дармаед», «бадзяга». У паўднёваўсходніх гаворках беларускай мовы сустракаецца блізкае па значэнні *лынкаць* – «швэндацца, бадзяцца без справы». Такім чынам, Лынькава маглі празваць чалавека, які часта ўхіляўся (сёння казалі б *адлыньваў*) ад нейкіх справаў.

Паводле іншай версіі, мянушка Лынька магла ўтварыцца ад слова *лыніць*, якое ў некаторых мясцовасцях ужывалася ў значэнні «знімаць з лыка верхнюю кару». У такім выпадку Лынька – гэта чалавек, які займаўся апрацоўкай лыка. Гэтая версія ў адносінах да нашага раёна таксама мае сэнс, бо недалёка знаходзіцца вёска Лубяны, пра якую мой наступны аповед.

Лямніца: фіна-вугорская спадчына

(таксама Лемна ў Аршанскім, Лемнікі ў Карэліцкім, Лемніца ў Віцебскім і Талачынскім раёнах)

Назва звяртае нас да тых народаў і плямёнаў, якія засялялі тэрыторыю нашай краіны ў старажытныя, яшчэ даславянскія часы. Яны пакінулі пасля сябе шмат назваў рэк і азёраў. Славяне пазней перанялі гэтыя назвы цалкам альбо прыстасавалі іх да сваёй мовы.

Верагодна, назва мае фіна-вугорскія вытокі. А справа вось у чым. Вёска Лямніца размешчаная на беразе ракі Лемнічанкі. Назвы рэк з асновай *лем/лям/лім* з'яўляюцца роднаснымі і пашыраныя на вялікай тэрыторыі ад украінскіх Карпатаў да рускага Урала. Вось толькі некаторыя з іх: рака Лімніца на захадзе Украіны, Лімна ў Аршанскім і Горацкім раёнах Беларусі, Лема ва Удмурціі і Кіраўскай вобласці Расіі, Лемва ў Рэспубліцы Комі. Пры гэтым назіраецца пэўная тэндэнцыя: чым далей на поўнач, тым больш назваў рэк з каранем *лем-*.

У Карэліі *лемніцай* або *леміцай* называюць дрыгву. Але, з іншага боку, у нямецкай мове слова *Lehm* азначае «гліна», лацінскае *limus* – «гразь». Атрымоўваецца, што «водная» аснова *лем/лям/лім* можа з'яўляцца інтэрнацыянальнай. У любым выпадку вёска атрымала сваю назву ад ракі, якая працякае ў забалочанай мясцовасці.

Вялікая і Малая Машчаница

(таксама Машчаница ў Крупскім раёне)

Беларускі даследчык тапанімікі В. Жучкевіч адносіць назву да паняццяў, якія маюць культывае паходжанне. На яго думку, *Машчаницай* маглі назваць паселішча, якое ўзнікла паблізу старажытных могілак. Відавочна, што такая версія з'явілася на свет пад уплывам царкоўнаславянскага слова *мошчы*, якім азначаюць ушанаваныя царквой астанкі святых.

Трэба адзначыць, што тапонім *Машчаница* акрамя Беларусі таксама сустракаецца ў розных рэгіёнах Украіны і ў самым цэнтры і паўднёвым усходзе Польшчы. У польскай мове слова *мошчы* невядомае. Для абазначэння астанкаў святых палякі ўжываюць слова *relikwie*.

Затое для ўсіх славянскіх моваў родным з'яўляецца слова *мост*, якое паходзіць ад праславянскага *mostiti* – «насцілаць мост», «рабіць насціл з дошак, бярвенняў», «рабіць гаць». Папольску *масціць* будзе пісацца як *moscic*, а назва Машчаница мае выгляд *Moszczenica*.

(Працяг на стар. 8)

Гурт «M.G.» на сцэне мінскага клуба «TNT»

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

У Беларусі сустракаюцца вёскі з назвамі Машчонае, Машчоны, Мошны, Мошніца. У іх аснове ляжыць слова *мошчаны* (або дыялектныя *мосны, мошны*). Відавочна, што тапонім Машчонае лёгка дапаўняе гэты лагічны ланцужок і азначае ні што іншае як «мошчанае месца».

Напрыканцы хацелася б падзяліцца цікавым назіраннем. Абедзве Машчаны і Кулакоўка (яна ж Калюкоўка) размясціліся на невялікай адлегласці адна ад другой. Аналагічная сітуацыя назіраецца ў суседнім з намі Бярэзінскім раёне. Там ва Ушанскім сельсавеце існуе вёска Старая Машчонае. А недалёка ад той знаходзіцца вёска Калюжыца. Вось так побач мірна ўжываюцца «балоцістыя» і «мошчаныя» тапонімы.

Мяжонка і Рубеж

Блізкімі па сэнсе назвам-арыенцірам можна лічыць тапонімы *Мяжонка* і *Рубеж*. Яны абазначаюць паселішча на мяжы. Назвы ўтварыліся ад словаў, якія паказвалі *край, канец чаго-небудзь*. У першую чаргу гэта была мяжа зямельных уладанняў.

Мяжонкай магло называцца таксама паселішча, якое размясцілася на мяжы паміж полем і лесам. Цікава, што роднасныя слову *мяжа* аналогіі сустракаюцца ў сучаснай літоўскай мове: *medis* «дрэва» і старажытналітоўскае *medzias* «лес». На думку этымолагаў, гэтыя словы развіліся з паняцця «кусты на мяжы» > «лес». Ускраек лесу з полем і сапраўды нібыта з'яўляецца мяжой паміж двума рознымі светамі – збіральніцтва і земляробства.

Слова *рубеж* у старабеларускай мове, акрамя мяжы або прыгранічнага месца, азначала памежны знак, грань на мяжы паміж прыватнаўласніцкімі землямі. Сам тэрмін *рубеж* паходзіць ад слова *рубіць*. Таму нядзіўна, што яго функцыю найчасцей выконвала засечка на дрэве. Аднак у якасці знака маглі выкарыстоўвацца і іншыя прыкметныя прадметы, напрыклад, земляны капец або камень. Вось як гэта апісваюць наступныя радкі з рускіх дакументаў XVI ст.: «*прямо на лесъ, на березу, а на березъ грани и рубежи*» або «*межу учиниль, грани тесаль, и рубежи клаль, и ямы копаль*».

Падзеічы: Богам дадзеныя

(таксама Богдзі ў Ваўкавыскім, Багдзюкі ў Жабінкаўскім і Бераставіцкім, Багдзюны ў Браслаўскім раёнах)

Па сваёй форме назва ўяўляе патронім (радавое імя): яна ўзнікла ад асабовага імя або прозвішча, прычым не пазней канца XVI – пачатку XVII ст. У больш позні час тапонімы на *-ічы, -ычы* сталі непрадуктыўнымі і перасталі ўтварацца.

З гістарычных дакументаў вядомы шляхецкі род Падзеічы, прадстаўнікі якога жылі ў розных кутках ВКЛ. У Лідскім павеце ўзгадваецца нехта Вікенці Станіслаў Падзеічы, або Пагдзевічы, які валодаў маёнткам Каспорава. У Ашмянскім і Шчучынскім паветах было распаўсюджанае шляхецкае прозвішча Багдзевічы, а ў Попісе войска ВКЛ 1528 г. прыгадваюцца баяры Полацкай зямлі Кубліцкія-Богдзевічы.

Трэба адзначыць, што ўсе згаданыя вышэй прозвішчы ўтварыліся ад старажытнага славянскага імя Багдан. Даследчыкі рэканструявалі дзесяць яго формаў і варыянтаў, якія ўжываліся ў Літве і на Русі ў XVI – XVII стст. Сярод іх – Багдзя, Багдзей.

Працэс утварэння прозвішча, ад якога атрымала назву вёска, мог выглядаць наступным чынам: *Багдан* > *Багдзя* > *Багдзевічы* > *Пагдзевічы* > *Падзеічы*.

Царква Покрыва
Прасвятой Багародзіцы
ў Падзеічах
(не захавалася)

(Заканчэнне будзе)

Адказы на крыжаванку ў № 32

Уздоўж: 1. «Біблія». 5. Крэмль. 8. Князь. 9. Год. 12. Два. 14. Могільнік. 16. Сказ. 18. Віно. 19. Драма. 20. Брама. 21. Понча. 22. Ляпіс. 24. Воск. 25. Трук. 30. Уладзімір. 32. Азы. 33. Шво. 35. Кніга. 37. Сапегі. 38. Віктар.

Упоперак: 2. Бром. 3. Іл. 4. «Зямля». 6. Ра. 7. Мова. 10. Моц. 11. Міф. 13. Пасад. 15. Школа. 17. «Замэчак». 18. Варыянт. 21. Павеце. 23. Сукно. 26. Эль. 27. Язмін. 28. Кій. 29. Язэп. 31. Свет. 34. Ёг. 36. Мі.

Верасень

8 – Аршанская бітва 1514 г., найбуйнейшая бітва ў вайне Маскоўскай дзяржавы з Вялікім Княствам Літоўскім 1512–1522 гг. на р. Крапіўне за 5 км ад Оршы – 500 гадоў з часу бітвы.

8 – Бандарэнка Мікалай Аляксандравіч (1934, Рэчыцкі р-н – 2005), вучоны-гісторык, архівіст, археограф, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2002) – 80 гадоў з дня нараджэння.

8 – Плешавеня Аляксандр Мікітавіч (1924, Любанскі р-н – 1993), вучоны-гісторык, архівіст, заслужаны работнік культуры Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

10 – Глебаў Яўген Аляксандравіч (1929, Расія – 2000), беларускі кампазітар, народны артыст Беларусі, народны артыст СССР – 85 гадоў з дня нараджэння.

12 – Авенарыус Мікалай Пятровіч (1834 – 1903), дзеяч народнай асветы, археолаг, краязнаўца, педагог, адзін з заснавальнікаў Маладзечанскай настаўніцкай семінарыі – 180 гадоў з дня нараджэння.

12 – Матукоўскі Мікалай Ягоравіч (1929, Расонскі р-н – 2001), беларускі драматург, журналіст, заслужаны работнік культуры Беларусі – 85 гадоў з дня нараджэння.

13 – Яўраеў Рувім Янкевіч (1914, Украіна – 1987), артыст оперы, заслужаны артыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

15 – Зубрыч Іна Ігараўна (1934, Расія), музыказнаўца, крытык, даследчык творчасці беларускіх кампазітараў, кавалер ордэна Ф. Скарыны – 80 гадоў з дня нараджэння.

15 – Кашкурэвіч Арлен (Арсен) Міхайлавіч (1929, Мінск), беларускі графік, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, народны мастак Беларусі – 85 гадоў з дня нараджэння.

16 – Кашэльнікава Раіса Мікалаеўна (1904, Хойніцкі р-н – 1980), беларуская актрыса, народная артыстка Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

16 – Эпімах-Шыпіла Браніслаў Ігнатавіч (1859, Полацкі р-н – 1934), дзеяч беларускай культуры, выдавец, фалькларыст, мовазнаўца, літаратуразнаўца – 155 гадоў з дня нараджэння.

17 – «Агатка, ці Прыезд пана», камічная опера Я.Д. Голанда, першы вядомы арыгінальны музычна-сцэнічны твор, створаны і пастаўлены ў Беларусі (г. Нясвіж; 1784) – 230 гадоў з дня прэм'еры.

17 – Раманаў Сяргей Рыгоравіч (1914, Расія – 2001), беларускі графік, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

17 – Тышкевіч Тадэвуш (1774 – 1852), дзяржаўны ваенны дзеяч Вялікага Княства Літоўскага і Расійскай Імперыі – 240 гадоў з дня нараджэння.

17 – Уз'яднанне (1939) Заходняй Беларусі з БССР – 75 гадоў таму.

19 – Галубовіч Генадзь Міхайлавіч (1934, Капыльскі р-н – 1992), графік, заслужаны работнік культуры Беларусі, выдатнік друку Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

19 – Прахарэнка Пётр Пятровіч (1939, Бялыніцкі р-н – 2008), вучоны ў галіне тэхнічнай фізікі, стваральнік навуковай школы па метадах капілярнага кантролю, акадэмік НАН Беларусі, лаўрэат прэміі НАН Беларусі (2001) – 75 гадоў з дня нараджэння.

20 – Слоніўскі краязнаўчы музей (цяпер Слоніўскі раённы краязнаўчы музей імя І.І. Стаброўскага) – 85 гадоў з часу адкрыцця (1929).

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

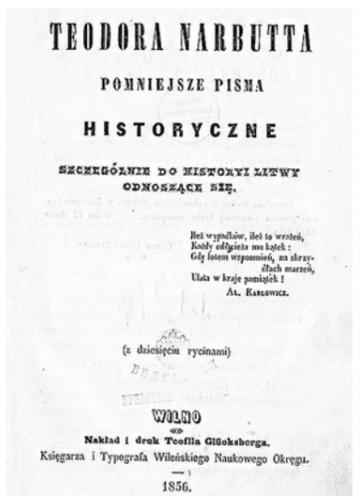
НАРБУТ Тэадор (Фёдар Яўхімавіч; 28.10(8.11). 1784, былы маёнтка Шаўры, Воранаўскі раён – 14(26).11.1864) – гісторык і археолаг. Скончыў Віленскі ўніверсітэт (1803). Ваенны інжынер рускай арміі, удзельнік напалеонаўскай і руска-шведскай войнаў (1806 – 1807, 1808 – 1809), аўтар праекта Бабруйскай крэпасці, удзельнік яе будаўніцтва. З 1812 г. жыў у сваім маёнтку, займаўся даследаваннем гісторыі Вялікага Княства Літоўскага. Пісаў на польскай і рускай мовах. Аўтар «Гісторыі літоўскага народа» (тт. 1 – 9, 1835 – 1841), падзеі да 1569 г. У «Гісторыі...» напісаў пра ВКЛ XVI ст. як пра залаты век у гісторыі Беларусі і Літвы. Адмоўна ставіўся да палітыкі польскіх феодалаў у ВКЛ, але адзначаў вялікую ролю каталіцкай царквы і польскай культуры ў жыцці Беларусі і Літвы. Шмат пісаў пра беларускі народ, яго мову і пісьменнасць. Унію 1569 г. лічыў адмоўнай з'явай у гісторыі Беларусі і Літвы. Для працы выкарыстаў беларускія летапісы і «Хроніку польскую, літоўскую, жамойцкую і ўсяе

Партрэт Т. Нарбута ў касцёле
Святых Іааннаў (Вільня)

Русі» М. Стрыйкоўскага, але ставіўся да іх некрытычна. У яго даследаванні шмат гіпотэзаў, прыдуманых фактаў. Апублікаваў шэраг гістарычных крыніцаў, у т.л. «Хроніку Выхаўца» (1846). Збіраў этнаграфічныя і фальклорныя матэрыялы. На землях Беларусі вёў археалагічныя раскопкі.

НАРБУТ Юстын (1773, каля Гродна, паводле інш. крыніцаў Вільня – 1845) – гісторык. Скон-

чыў Віленскі ўніверсітэт. У час паўстання 1794 г. камандаваў палком. Жыў у в. Юрчышчы Лідскага павета. Збіраў пісьмовыя крыніцы па гісторыі старажытнай Беларусі і Літвы. Пісаў на польскай мове. У «Кароткім нарысе першапачаткаў літоўскага народа» (Гродна, 1818) апісаў гісторыю Гродна, Навагрудка, Полацка і інш., выкарыстоўваў матэрыялы з твораў Я. Длугаша, Мацея з Мяхова, М. Стрыйкоўскага. Аўтар «Гісторыі ўнутранай літоўскага народа з часоў Яна Сабескага і Аўгуста II» (тт. 1 – 2, Вільня, 1843). Вывучаў міфалогію свайго краю.